

ลักษณะคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหานาชาติคำหลวง กัณฑ์ทศพร ชูชก และกุมาร

นายอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ. ศ. 2539

ISBN 974-634-521-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[9746345214]

THE CHARACTERISTICS OF PALI AND SANSKRIT LOANWORDS IN DASAVARA,
JUJAKA AND KUMARA KANDAS OF MAHAJAT KHAMLUANG

Mr. Anant Lulertvorakul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Eastern Language
Graduate School
Chulalongkorn University
1996
ISBN 974-634-521-4

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล : ลักษณะคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหาชาติคำหลวง กัณฐกัศพร ุชยกและกุมาร (THE CHARACTERISTICS OF PALI AND SANSKRIT LOANWORDS IN DASAYARA, JUJAKA AND KUMARA KANDAS OF MAHAJAT KHAMLUANG) อ.ที่ปรึกษา : อ.ดร.ประพนธ์ อัครวิรุฬหิกการ, อ.ที่ปรึกษาร่วม ศ.ดร.ศักดิ์ศรี แยมันตดา, 192 หน้า. ISBN 974-634-521-4

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษา ลักษณะคำยืมและการเปลี่ยนแปลงคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่ใช้ในมหาชาติคำหลวง กัณฐกัศพร ุชยก และกุมาร วิทยานิพนธ์นี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กล่าวถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงคำยืมจากภาษาบาลี-สันสกฤตมาสู่ภาษาไทยที่ใช้ในมหาชาติคำหลวงทั้งทางรูปสัทสนธิ ไวยากรณ์ และความหมายตามลำดับ ส่วนที่ 2 กล่าวถึงลักษณะสำคัญของคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่ใช้ในมหาชาติคำหลวง

ผลการศึกษาพบว่าคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่ใช้ในมหาชาติคำหลวงมีการเปลี่ยนแปลงทางเสียงเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงทางเสียงเป็นการปรับสัทสนธิทางเสียงของภาษาบาลี-สันสกฤตให้กลายเป็นไทยโดยไม่คำนึงความถูกต้องของการออกเสียงตามรูป เขียนในภาษาบาลี-สันสกฤตเดิม การเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์เป็นการเปลี่ยนแปลงชนิดของคำและการเรียงคำ การเปลี่ยนแปลงทางความหมายเป็นการเบี่ยงเบนความหมายที่ใช้ในภาษาเดิมมาเป็นความหมายใหม่ และการขยายความหมายเดิมให้กว้างออก นอกจากนี้ยังพบว่ามหาชาติคำหลวงนิยมใช้คำที่ยืมมาจากภาษาสันสกฤตมากกว่าคำที่ยืมมาจากภาษาบาลี ความนิยมเช่นนี้กล่าวนี้ทำให้มีการสร้างคำที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาสันสกฤตขึ้นใช้เฉพาะ และใช้คำยืมภาษาสันสกฤตในการแปลคาถาภาษาบาลี เนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทำให้การใช้ศัพท์ การผูกศัพท์ขึ้นใช้ และการใช้ความหมายของศัพท์มหาชาติคำหลวงมีลักษณะทางพุทธศาสนาโดยมาก และลักษณะฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ที่เป็นร้อย อำนวยให้สามารถสร้างคำที่ใช้สมาลยาว ๆ ได้

ภาควิชา..... ภาษาตะวันออก
สาขาวิชา..... ภาษาบาลี-สันสกฤต
ปีการศึกษา..... 2538

ลายมือชื่อนิสิต..... อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... ศ.ดร.ศักดิ์ศรี แยมันตดา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... อ.ดร.ประพนธ์ อัครวิรุฬหิกการ

##C510647 : MAJOR EASTERN LANGUAGE
KEYWORD: PALI / SANSKRIT / LOANWORD / MAHAJAT

ANANT LAULERTVORAKUL : THE CHARACTERISTICS OF PALI AND SANSKRIT
LOANWORDS IN DASAVARA, JUJAKA AND KUMARA KANDAS OF MAHAJAT
KHAMLUANG. THESIS ADVISOR: PRAPHOT ASHVAVIRUNHAKAN, Ph.D.
THESIS CO-ADVISOR : PROF.SAKSRI YAMNADDA, Ph.D. 192 pp.
ISBN 974-634-521-4

This thesis aims at studying the characteristics of Pali and Sanskrit loanwords in Dasavara, Jujaka and Kumara Kandas of the Mahajat Khamluang. The thesis is divided into two main parts. The first part deals with the changes in form, grammar and meaning respectively of Pali and Sanskrit words used in Mahajat Khamluang. The second part discusses the distinctive characteristics of Pali and Sanskrit loanwords used in Mahajat Khamluang.

The study reveals that phonologically Pali and Sanskrit words were drastically changed. It effects the spelling of the words which are variedly written beyond their origin. Semantic changes mostly involves in shifting and broadening of the meaning. The preference in using Sanskrit to Pali is evident. The authors usually coined and formed words which resemble Sanskrit as well as using Sanskrit loanwords to translate Pali. As the story is a Buddhist one, the words used are mainly those of Buddhist vocabulary and meaning. Long compounds are in abundance because of the flexibility of the Rai, the most frequently used metre.

ภาควิชา..... ภาษาตะวันออก
สาขาวิชา..... ภาษาบาลี-สันสกฤต
ปีการศึกษา..... 2538

ลายมือชื่อนิสิต..... อนันต์ วัลเลกุล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... ศาสตราจารย์ ดร. ประพศ อชววิรุณหากัน
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... ศาสตราจารย์ ดร. สักศรี ยมนัดดา

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่อาจสำเร็จได้หากปราศจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐานิสร์ ชาครัตพงศ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทศนีย์ สิ้นสกุล ผู้ประสาทความรู้ภาษาบาลี และสันสกฤตคนแรก แก่ข้าพเจ้า อาจารย์ ดร. ชลิตา โรจนวัฒน์วุฒิ ผู้ทำให้ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าของวิชาภาษาศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี พ้าพานิช ผู้ให้คำแนะนำนานาประการที่เป็นประโยชน์ ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนำดดาและ อาจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการอาจารย์ที่ปรึกษาผู้อาวุโส อาจารย์ ดร. กฤษดาวรรณ นงส์ดามรงค์ ผู้ให้ยืมหนังสือทางภาษาศาสตร์ที่มีค่า คุณดิษณุ ธนไพบุลย์ กิจ และคุณเลิศศักดิ์ ศรีประไพ ผู้ช่วยเป็นธุระในการเตรียมข้อมูลและพิมพ์ต้นฉบับ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบุคคลที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นอย่างมาก และขอขอบคุณมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ที่ให้ทุนอุดหนุนในการค้นคว้า ขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่อนุมัติให้ผู้เขียนลาราชการเป็นเวลา 6 เดือน ทำให้วิทยานิพนธ์นี้ลุล่วงไปตามกำหนดได้

คำอธิบายสัญลักษณ์และอักษรย่อ

//	=	เครื่องหมายแสดงหน่วยเสียง
[]	=	เครื่องหมายแสดงเสียงหรือเสียงย่อย
∅	=	เครื่องหมายแสดงรูปที่สูญไป
+	=	เครื่องหมายแสดงช่วงหยุดในการออกเสียง
#	=	เครื่องหมายแสดงขอบเขตของคำ
\$	=	เครื่องหมายแสดงขอบเขตของพยางค์
*	=	รูปที่ได้จากการสันนิษฐาน
>	=	เปลี่ยนไปเป็น
<	=	เปลี่ยนมาจาก
→	=	กลายโดยการเทียบแบบหรือกลายความหมายไปเป็น
~	=	หรือ
/	=	เมื่ออยู่ในเสียงแวดล้อม...
^	=	สนิทกับ
-	=	สมาสกับหรือประสมกับ
C	=	พยัญชนะ
N	=	พยัญชนะนาสิก
L	=	พยัญชนะเหลว
T	=	พยัญชนะกัก
I	=	พยัญชนะกัก เกิดที่เพดานอ่อน
I	=	พยัญชนะกัก เกิดที่เพดานแข็ง
I	=	พยัญชนะกัก ลิ้นม้วน
I	=	พยัญชนะกัก เกิดที่ฟัน
I	=	พยัญชนะกัก เกิดที่ริมฝีปาก
S	=	พยัญชนะเสียดแทรก
V	=	สระ(เสียงสั้น)
V V	=	สระเสียงยาว, สระผสม
W	=	พยัญชนะกึ่งสระ

- บ. = ภาษาบาลี
ส. = ภาษาสันสกฤต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ช

บทที่

1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย.....	3
วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
สมมุติฐาน.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ต้นฉบับที่ใช้ในการวิจัย.....	4
2. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากภาษาบาลี-สันสกฤตสู่มหาชาติคำหลวง.....	8
การเปลี่ยนแปลงทางรูปลักษณะ.....	8
การเปลี่ยนแปลงทางเสียง.....	8
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับพยัญชนะ.....	8
พยัญชนะต้นเดี่ยว.....	8
พยัญชนะต้นประสม.....	17
พยัญชนะแทรกกลาง.....	20
พยัญชนะท้าย.....	29
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสระ.....	31
การเพิ่มเสียงวรรณยุกต์.....	48
การเปลี่ยนแปลงในลักษณะอื่นๆ.....	49
การสูญพยางค์.....	49
การแทรกพยัญชนะหน้าสระที่อยู่ต้นพยางค์.....	50

การแทรกพยัญชนะท้ายคำ.....	51
การสับเสียง.....	51
การสูญเสียลักษณะกลุ่มลม.....	52
การแทรกสัทลักษณะกลุ่มลม.....	52
การเทียบแบบโดยการรวมคำภาษาบาลีและสันสกฤตให้กลายเป็นคำที่ ใช้ในมหาชาติคำหลวงคำเดียวกัน.....	53
การเปลี่ยนแปลงทางรูปเขียน.....	54
การเลือกรูปเขียนที่ตรงหรือใกล้เคียงกับรูปเขียนในภาษาสันสกฤตมากกว่า รูปเขียนในภาษาบาลี.....	54
การใช้รูปเขียนที่หลากหลาย.....	59
การเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์.....	76
การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ทางไวยากรณ์.....	76
การเปลี่ยนแปลงลำดับคำ.....	79
การเปลี่ยนแปลงทางความหมาย.....	81
การเบี่ยงเบนความหมายไปจากภาษาบาลี-สันสกฤตเดิม.....	82
การขยายความหมายให้กว้างออก.....	102
3. ลักษณะสำคัญของคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหาชาติคำหลวง.....	104
ความนิยมภาษาสันสกฤต.....	104
การสร้างศัพท์สันสกฤตขึ้นใช้เองโดยโดยอาศัยเสียงปฏิกิริยาระหว่างภาษาบาลีกับ ภาษาสันสกฤตเป็นแนวเทียบ.....	105
การใช้คำยืมภาษาสันสกฤตเพื่อแปลภาษาบาลี.....	106
การใช้คำยืมภาษาสันสกฤตแทนมโนทัศน์ความหมายคำภาษาบาลี.....	107
การนำคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตมาใช้ในรูปของการซ้อน.....	109
การนำคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตมาซ้อนกันเอง.....	109
การนำคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตมาซ้อนกับคำภาษาอื่น.....	113
การใช้คำอื่นมาประกอบเพื่อขยายความหมายของคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตให้ชัดเจน ขึ้น.....	114
การใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตแปลความหมายของคำประสมภาษาไทย.....	115
การใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตมาสร้างคำใหม่ขึ้นใช้.....	115

การนำคำซึ่งไม่มีความสัมพันธ์กันทางไวยากรณ์มารวมเข้าเหมือนเป็นคำใหม่.....	116
การนำคำยืมภาษาสันสกฤตมาประสมรวมกับคำภาษาไทยเป็นคำคำเดียว.....	117
การเพิ่มหน่วยหน้าศัพท์กับคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤต.....	117
ลักษณะการใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตเพื่อแปลภาษาบาลีที่เป็นอนุบท.....	118
การใช้คำยืมภาษาสันสกฤตที่มีเสียงใกล้เคียงกับภาษาบาลีที่เป็นอนุบท.....	118
การเลี่ยงการใช้คำที่ซ้ำกับภาษาบาลีที่เป็นอนุบท.....	118
การใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่มีความหมายเฉพาะกว่าภาษาบาลีที่เป็น อนุบท.....	120
การเพิ่มคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตเพื่อขยายความเพิ่มเติมจากภาษาบาลีที่เป็น อนุบท.....	120
การใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตอื่นมาเทียบโยงความหมายเพื่อแปลภาษาบาลีที่ เป็นอนุบท.....	121
การใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่มีความหมายแตกต่างไปจากภาษาบาลีที่เป็น อนุบท.....	122
การระบุนามโดยใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตแทนการใช้สรรพนามในอนุบท.....	122
การใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตเป็นผู้กระทำกริยาซึ่งไม่ได้ระบุไว้ในอนุบท.....	124
การใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตขยายความหมายของกริยาที่มีความหมายว่า “เป็น, คือ, มี” ให้ชัดเจน.....	124
สาเหตุที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะในการเลือกใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหาชาติ คำหลวง.....	125
เนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา.....	126
ข้อจำกัดในแง่ของฉันทลักษณ์.....	127
4. สรุปและเสนอแนะ.....	130
รายการอ้างอิง.....	133
ภาคผนวก ก.....	138
ภาคผนวก ข.....	188
ประวัติผู้เขียน.....	192